

Két költő vallomása a tankönyvben szereplő verséről

A 8. osztály részére kiadott olvasókönyvben szerepel *Simon István: Leánynézőben öcsémmel* és *Jékely Zoltán: Régi kezek idézése* című költeménye. Tárgyalásuk általában nem jelent különösebb problémát, talán ezért nem ad a Tanári Kézikönyv hozzá semmiféle segítséget. A versek mélyebb megértéséhez, szépségeik, értékeik felismertetéséhez azonban — mint minden költemény tárgyalásánál — nemcsak sok nevelői leleményre és átélésre van szükség, hanem a szemelvényhez fűződő bőséges tárgyi ismeretekre is. Nem egyszer pl. a mű genetikájának vázolása kelti fel az érdeklődést és vezeti el a gyermekeket a mélyebb átéléshez. Elvi szempontok is igénylik a keletkezés körülményeinek ismeretét: a genetikus elemzés általában bevezeti a mű strukturális vizsgálatát, — ez hozzátartozik a dialektikus szemlélethez.

Az alábbiakban közöljük Simon István és Jékely Zoltán válaszát arra a kérdésre, hogyan keletkezett az említett két költemény. Reméljük, vallomásuk hozzájárul verseik érdeklődést kiváltó, jobb megértést és igazi műélvezetet biztosító iskolai tárgyalásához.

1. Simon István: Néhány megjegyzés a „*Leánynézőben öcsémmel*” című vershez

A verset 1953 karácsonya utáni napokban írtam, szülőfalumban, a Veszprém megyei Bazsi községben, ahol épp szabadságomat töltöttem szüleimnél. A vers megírásának szinte minden mozzanatára jól emlékszem még ma is, mert oly jó kedvvel és hangulatban, szinte az egészet játéknak felfogva írtam, csak úgy a magam szórakozására, nem is sejtve, hogy egyik legjelentősebb munkámat fogalmazom. Megelőzte magát a konkrét eseményt, vagyis a leánynézést, egy szerkesztőségi vita, melyben épp elmarasztaltak, hogy nem tartok lépést az élettel, verseimben kevés a konkrét valóság. (Ezt persze az akkori osztályharcos szempontból mondták, kevesellték harciaságomat és egyebet is, ami akkoriban eléggé kötelező volt.) Még bennem füstölgött a megbántottság, s a kedves emlékü nap jó hangulatában elhatároztam, megírom az egész történetet, úgy, ahogy volt, mert erre aztán nem mondhatják, hogy nem a valóságból merítettem. Játéknak szántam, s egyszerre azon kaptam magamat, folyik a sor a toll alá, szinte vissza kell tartanom magamat, hogy túl ne írjam a verset. Azért érzem ritka pár órának ezt a havas, szép délutánt a hegyek közé bújó falucska zsuppetős házában, mert — bár a versről nem tudtam, milyen — jó érzés vett erőt rajtam, úgy éreztem, mintha magamra találtam volna, költői értelemben. Alapvető mondani-valómat illetően. Először mertem ugyanis minden költőieskedés nélkül leírni a bennem élménnyé váló valóságot s azt a világot, melyet tárgyaiban, de nyelvében is a legjobban ismertem. Maga a megtörtént eset ugyanis először csak ürügy volt a vershez, de valahogy találkozott a benső feszültség az én emberi világgal, s egyszerre megfogalmazhattam.

Kissé féltékeny adtam át a szerkesztőnek a verset, arra gondolva, legfőbb humornak fogja föl, aminek magam is szántam, s szépen visszaadja. Nem ezt tette, hanem nyomban közölte. A vers nagy visszhangot váltott ki, s legismertebb művem lett. Aminek a legjobban örülök: az egyszerű olvasók körében. Öcsém, a vers lírai hőse mesélte (korholva is érte bátyját), hogy egy rendőr egyszer föl akarta írni, mert hiányzott a névtábla a kocsijáról, de amikor személyi adatait írta föl, hirtelen megkérdezte:

— Mondja csak, nem maga az, aki mindennek az oka?

Hamar kiderült, hogy igen, ő az.

— Szerencséjére — mondta a rendőr —, most az egyszer elengedem, hogy legalább a büntetésnek ne legyen az oka, de gyorsan csináltasson táblát a lovaskocsijára.

Majd másfél évtized után is örömmel gondolok vissza arra a hangulatra, a leány-nézés napjára is, meg az utána következőkre is, amikor megírtam ezt a verset.

2. Jékely Zoltán: *Régi kezek idézése* című versem genetikájáról

Nem minden vers keletkezésének körülményei rekonstruálhatók, már csak azért sem, mert rendszerint több, s nem mindig tudatosítható tényezőből tevődnek össze. A *Régi Kezek* születésének körülményeire azonban véletlenül elég pontosan emlékszem, s ha már ilyen nagy megbecsüléssel érdeklődnek iránta, megpróbálom, lehetőleg röviden, elmondani.

Legelső helyen kell említenem, hogy a kyklopszi méretű, vagy a szerényebb, de nem kevésbé szívós emberi munkát és hozzáértést megkövetelt régi épületek, várak, templomok stb. gyermekkorom óta foglalkoztatják képzeletemet. Ez, gondolom, még nem különösebben egyéni vonás, ámbár jónéhány régebbi versem bizonyítja — közülük csak a *Zsámbék romjai* s a *Kirándulás a Húsvét-szigetekre* címűt említem —, hogy a téma úgyszólván a szakmai elmélyülésig érdekelt. És ezen a ponton kell föltételeznem bizonyos örökséget, azét a dédapámét, aki a múlt század derekán legalább négy évtizeden át küzdött az emberiség egyik ősi építőanyagával, a kővel, mint hídépítő és kőfaragó.

Ez a vers azonban, melynek születési körülményeiről, magamnak is tanulságosan, vallani igyekszem, mégsem közvetlenül és kizárólagosan a fent leírt elemekből fogant, még csak abból sem, hogy az utóbbi húsz évben számtalanszor láttam, tapogattam, próbáltam emelgetni a visegrádi vár, vagy a hegy alatti Mátyás-kastély hatalmas, faragott köveit... Miből tehát? Négy szóból, melyet a vers keletkezése előtt néhány évvel egy 18. századi Károli-bibliafordítás első oldalán csodáltam meg, szép, régi magyar női név alatt, más kézírással beróva: „KEDVES KEZEK, LELKEM KEZEK!” — Ennyit írt valaki, verses sóhajtásszerűen, *édesanyja* elmosódó neve alá, amikor az már alkalmasint nem volt az élők sorában. Az ismeretlen nő, vagy férfi, aki e négy szót odaírta, képzeletben minden bizonnyal a szorgos, fáradhatatlan s aztán örökre megpihent anyai kéz fölé hajolt.

Nos, ennek a versnek ez a sóhajtás a ki nem írt mottója, közvetlen, muzikális fogantatója. Dallama az egész versen végigvonul, lüktetve, láthatatlanul.

Az anya érzelmi helyére, akire fia, vagy lánya emlékezett kegyeletes megilletődéssel, versemben dédapám kerül; szomorú életéről nem sokat tudok, csak annyit, hogy csupa küzdelem és keserűség volt — egyszer a lábfejét is elnyomorította egy rábillent hatalmas kődarab —, s népes családjának vajmi kevés örömet szerezhetett. A vers második és harmadik szakasza tehát már közvetlenül őrá vonatkozik, mielőtt az utolsó versszakban személy szerint is aposztrofálnám.

(A közölt kéziratokat a Pécsi Tanárképző Főiskola Irodalmi Tanszékének dokumentátára őrizi.)

